

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

Pitom and Raamses –
In Search of a Jewish
Architectural Legacy

Ms. Elisheva [Ellie] Levi
March 25, 2018 • טז ניסן תשע"ח

I. Pitom and Raamses – Torah Sources

1) שמות פרשת שמות פרק א

(ח) וַיִּקַּם מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף (ט) וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ הֲנִי עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ
(י) הֲבֵינָה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ (יא)
וַיִּשְׁמְעוּ עַלֵּיו שְׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְּן עַרְי מִסְכְּנוֹת לַפְרֵעָה אֶת פֶּתָם וְאֶת רַעְמֶסֶס
(יב) וְכֹאשֶׁר יַעֲנֵנו אֲתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצֹוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל

2) רש"י שמות פרשת שמות פרק א

(יא) עליו - על העם מסים - לשון מס, שרים שגובין מהם המס. ומהו המס, שיבנו ערי מסכנות לפרעה למען ענתו
בסבלתם - של מצרים ערי מסכנות - כתרגומו. וכן (ישעיהו כב טו) לך בא אל הסוכן הזה, גזבר הממונה על האוצרות
את פתם ואת רעמסס - שלא היו ראויות מתחלה לך ועשאוהו חזקות ובצורות לאוצר

3) בראשית פרשת ויגש - ויחי פרק מז

(יא) וַיֹּשֶׁב יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אָחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אַחְזָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטֵב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמֶסֶס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פְּרֹעֶה

4) שמות פרשת בשלח פרק יד

(ב) וַדַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִי הַחִירָת בֵּין מִגְדֵּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַעַל צְפֹן נִכְחוּ תַחְנוּ עַל הַיָּם

5) ילקוט שמעוני איוב רמז תתצו

מיד כעס יהודה ושאג בקול גדול והלך קולו ארבע מאות פרסה עד ששמע חושים בן דן וקפץ ובא מארץ כנען ובא
אצל יהודה ושאגו שניהם ובקשה ארץ מצרים להפוך עליהם, ושני כפירים נתעו, אלו גבוריו של יוסף, כיון שכעס
יהודה נתעו שניהם של כלם, ריב"ל אומר אף אחיו של יוסף כיון שראו יהודה בכעס אף הם נתמלאו חמה ובעטו
בארץ ועשו אותה תלמים תלמים, שנאמר ליש אובד מבלי טרף ובני לביא יתפרדו, מבלי טרף זה יהודה שמסר עצמו
על בנימין, אמר שמא ימחול לי הקב"ה על אותו עון שהטעיתי את אבא ואמרתי לו אני מביאו לך, באותה שעה
נתמלא חמה, כיון שראה יוסף סימניו של יהודה שהוא כועס בהם, מיד נודעזע ונבהל אמר שמא יהרגני, ומה הם
הסימנים של יהודה, עינו של ימין זולגת דם, ויש אומרים חמשה לבושים היה לבוש ונימא אחת היה לו בלבו כיון
שהוא כועס קורעת את כלם, מה עשה יוסף באותה שעה, אותו עמוד של אבן שהיה יושב עליו בעט בו ועשאו גל של
צורות, מיד תמה יהודה אמר זה גבור כמותנו, באותה שעה אחז יהודה את חרבו לשלפה ואינה נשלפת לו, אמר
יהודה ודאי ירא אלהים הוא, ועליו אמר קהלת החכמה תעוז לחכם זה יוסף אין נבון וחכם כמוך, מעשרה שליטים
אשר היו בעיר אלו השבטים, (ומדרש איוב מוסיף) כשבא חושים בן דן אצל יהודה שאגו שניהם ומקולם נפלו שתי
עיירות גדולות שבמצרים פיתום ורעמסס, ועל דבר זה נגזר על ישראל לבנותם שנאמר ויבן ערי מסכנות
וגו': בשעפים מחזיונות לילה

6) רמב"ן שמות פרשת שמות פרק א

(יא) שרי מסים למען ענותו - שם על העם מס לקחת מהם אנשים לעבודת המלך, ומינה על המס שרים מן המצריים
שיקחו מהם כרצונם אנשים לפי העבודה, חליפות, חדש או יותר יהיו בבנין המלך, ושאר הימים בביתו. והשרים
האלה צו אותם שיבנו ערים לפרעה. ויבן העם ערי מסכנות לפרעה במס הזה, וכאשר ראו שלא יזיק זה לעם קצו
בחייהם מפניהם, וגזרו שיעבידו כל מצרים את העם, וכל איש מצרי שיצטרך בעבודה ימשול לקחת מהם אנשים
שיעשו עבודתו. וזה טעם ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך ועוד גזרו עליהם עבודות קשות בחומר ובלבנים, כי
מתחלה היו השרים נותנים להם הלבנים והיו אנשי המס בונים הבנין, ועתה נהגו העם בעבודה וצוום שיהיו מביאים
עפר ועושים החמר בידיהם וברגליהם, ולא ינתן להם מבית המלך רק התבן בלבד, ונותנין הלבנים לאנשי המס
הבונים לעשות הבנין, וגם כל עבודה קשה אשר לפרעה ולמצרים בשדה, כגון החפירות והוצאת הזבלים, הכל נתנו
עליהם, וגם היו רודים בהם לדחוק אותם שלא ינוחו ומכים ומקללים אותם. וזה טעם את כל עבודתם אשר עבדו בהם
בפרך והיה המלך מפרנס אותם בלחם צר כמנהג לפועלי המלך. וזה מאמר המתאווים שאמרו זכרנו את הדגה אשר
נאכל במצרים חנם את הקשואים (במדבר יא ה), כי הדגה במצרים רבה מאד והיו לוקחים מן הצדים אותם במצות

Professor Nahum Sarna, “Exploring Exodus: The Origins of Biblical Israel” p. 25 (12

“What is remarkable is that the names of these lowly women are recorded whereas, by contrast, the all-powerful reigning monarch is consistently veiled in anonymity. In this way the Biblical narrator expresses his scale of values. All the power of the mighty pharaoh, the outward magnificence of his realm, the dazzling splendor of this court, his colossal monuments - all are illusory, ephemereral, and in the ultimate reckoning, insignificant, and they must crumble into dust because they rest on foundations empty of moral content.

(13) ילקוט שמעוני תורה פרשת בשלח

ויושע ה' ביום ההוא וגו' [י"ד, ל], וירא ישראל את היד הגדולה [י"ד, ל] בשעה שבקש הקב"ה להטביע את מצרים... באותה שעה עמד גבריאל ולקח מלבן של טיט ועמד לפני הקב"ה ואמר רבש"ע הלא שעבדו בניך שעבוד קשה כזה תרחם עליהם מיד חזר הקב"ה וישב עליהן במדת הדין וחזר וטבעם בים לכך נאמר וירא ישראל את היד הגדולה

Steele of Merneptah (14

